

PIET SCHOONENBERG SJ

**Theologie
als
geloofsvertolking**

**Vanuit en voorbij
dogma's
geloof zoeken**

Het werk van de Nederlandse jezuïet [Piet Schoonenberg sj](#) (1911-1999) daagt tien jaar na zijn dood nog uit. 60 jaar na datum is zijn doctoraal proefschrift nu toch uitgegeven. Een blik op zijn denken en persoonlijkheid volstaat om aan te geven wat theologie hoort te zijn.

Theologie is nadenken over datgene waarin ik geloof en wat zich aan mij te geloven geeft. Maar tijdens Piet Schoonenbergs opleidingsjaren in de jaren 1930 en 1940 werd vanuit verschillende hoeken geklaagd dat de theologie over geloof sprak maar er zichzelf niet in positioneerde. Het doctoraatsproefschrift van Schoonenberg behandelt die klacht. Hij pleit daar voor een theologie die zich weer richt op de geloofsbronnen: de Bijbel en de kerkvaders.

Geloof en doopsel

Schoonenberg voegde de daad bij het woord en begon de reeks “Het geloof van ons doopsel” over de onderdelen van de geloofsbelijdenis. Gevraagd naar de relevantie van die boeken in een tijd van groeiende secularisatie, antwoordde hij “dat de mensen zouden weten van welk geloof ze willen afvallen”. De vier boekdelen – de reeks bleef onafgewerkt – die tussen 1955 en 1962 verschenen, waren het Tweede Vaticaans Concilie voor in de hernieuwde klemtoon op het doopsel. Die sacramentele grondslag van het geloof is het fundament van het algemene priesterschap en van de katholieke theologie. Ook vandaag is de reeks nog een nuttige gids om na te denken waar het in het geloof om te doen is.

Jezus Christus en dogma's

De kern van het geloof is Jezus, de Zoon van de doopformule en het kruisteken. Het verwondert dan ook niet dat Schoonenberg veel nadacht over Jezus Christus. De ontwikkeling van zijn christologie wordt gevat in drie woorden: geschiedenis, interpretatie en geest. Beïnvloed door de Franse theologie van de jaren 1930 en 1940 wilde Schoonenberg de geschiedkunde integreren in de theologie. Daarmee werd een ‘theologie van onderop’ gepromoot, geen theologie die louter vertrok van abstracte theorieën en dogma's. Over die dogma's raakte Schoonenberg overigens in onmin met het kerkelijke leergezag.

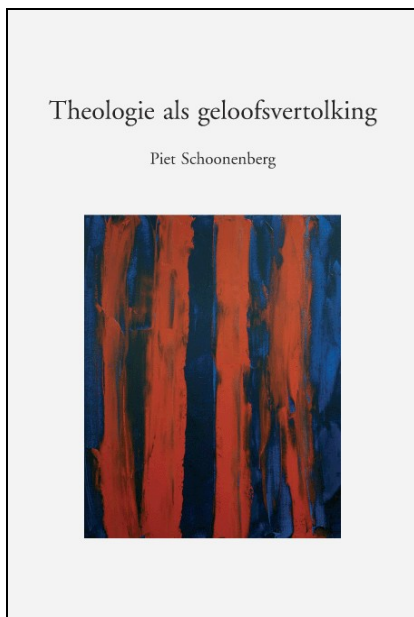
Voor hem waren de formulering en de inhoud daarvan voor ontwikkeling en interpretatie vatbaar, terwijl het 'magisterium' dogma's als onveranderlijke en eenduidige geloofswaarheden voorhield. Schoonenberg werd nooit veroordeeld, maar zijn boek *De Geest, het Woord en de Zoon* mocht begin de jaren 1980 niet worden gepubliceerd. Uiteindelijk verzorgden enkele Leuvense theologen de uitgave in 1991. In dat boek plaatst Schoonenberg naast de klassieke Logos-theologie een Geestchristologie – niet alleen het Woord staat centraal maar ook de Geest.

Historische context

Volgens de klassieke theologie bevrijdt het doopsel van de erfzonde, een ander thema waarin Schoonenberg zich verdiepte. Ook de 'gewone' zonde besprak hij. Naast en tegenover de theologische abstracties beschouwde hij zonden als gesitueerd, binnen de context waarin die gebeuren. De historische context staat eveneens centraal in zijn visie op dogma's, een visie die kan helpen in de hedendaagse aversie daar tegen. Schoonenberg ontkent immers niet de waarde van universele geloofsstellingen, maar vertrekt van de context waarin ze ontstonden en van hun oorspronkelijke bedoeling. Meestal zijn dogma's afgekondigd tegen de achtergrond van dreigende verdeeldheid in kerk en theologie. Ze zijn historisch ingebed. Daarvoor mag men niet blind zijn.

Eerste en laatste woord

Piet Schoonenberg was een beminnelijk man. Hij wist nederigheid te verbinden met theologische eigenzinnigheid. Dat leverde hem veel kritiek op, ook van Rome. Toen hij in 1984 van Joseph Ratzinger vernam dat het laatste hoofdstuk van *De Geest, het Woord en de Zoon* de publicatie ervan verhinderde, betekende dat voor hem een *déjà-vu*.

Zijn proefschrift van 1948 mocht eveneens niet verschijnen. De voornaamste reden was het theologische klimaat van die dagen, waarbij de encycliek *Humani generis* (1950) van paus Pius XII tendensen van theologische vernieuwing de kop wilde indrukken. De leiding van de jezuïeten schaarde zich daarachter en verbood de publicatie. Wat toen niet mocht, gebeurt nu. Het belang van die uitgave, zestig jaar na datum, is dubbel. Het maakt Schoonenbergs eerste grote studie openbaar, zodat we nu toegang hebben tot de onbekende sleutel van zijn hele oeuvre. Daarnaast biedt het boek inzicht in het Franstalige theologische debat, nota bene

geschreven ten tijde van het debat zelf. Na de publicatie van Schoonenbergs laatste boek *De Geest, het Woord en de Zoon* in 1991, betekent ook deze uitgave een bijdrage aan de geschiedschrijving van de theologie en aan het inzicht in het denken van een groot Nederlands theoloog.

Schoonenberg was een knielende theoloog. Iemand die vond dat theologen niet het eerste en het laatste woord moesten hebben. Dat kwam toe aan God. Naar Hem luisteren en tot Hem bidden, vormde het kader voor ware theologie, een denken dat ruimte laat voor het

mysterie van het geloof in plaats van het mysterie plat te praten. In die zin betekende theologie voor hem geen eilanddenken, maar impliceerde het relatie: een band met God en met een geloofsgemeenschap. De biddende man Schoonenberg sprak graag voor het brede publiek. Hij sprak niet alleen over geloof, maar in geloof: theologie was voor hem geloofsvertolking.

Jürgen Mettepenningen

Met dank aan Tertio

*Piet Schoonenberg, **Theologie als geloofsvertolking: het proefschrift van 1948**, Maurits Sabbibliotheek / Faculteit Godgeleerdheid / Peeters, Leuven, 353 blz., € 50.*